

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

FUTBOL

NAZARIYASI VA USLUBIYATI

TOSHKENT

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

FUTBOL

NAZARIYASI VA USLUBIYATI

*O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
tomonidan jismoniy tarbiya institutlari va futbol bo'yicha ixtisoslashgan
pedagogika oliy o'quv yurtlari jismoniy tarbiya fakultetlari talabalari
uchun darslik sifatida ruxsat etilgan*

TOSHKENT – 2015

УДК 796.332:77.29.61

FUTBOL NAZARIYASI VA USLUBIYATI. «ITA-PRESS». 364 b.

ISBN 978-9943-10-597-3

Pedagogika fanlari nomzodi, professor R.I.Nurimovning umumiy tahriri ostida.

Taqrizchilar:

Usmonxo'jaev T.S. – pedagogika fanlari doktori, professor,

Salomov R.S. – pedagogika fanlari doktori, professor.

Mazkur darslik jismoniy tarbiya institutlari va futbol bo'yicha ixtisoslashgan pedagogika oliy o'quv yurtlari jismoniy tarbiya fakultetlari talabalari uchun mo'ljallangan hamda ushbu fan bo'yicha tayyorgarlik dasturiga muvofiq tuzilgan. Darslikni tayyorlashda O'zbekiston Davlat jismoniy tarbiya instituti "Futbol nazariyasi va uslubiyati" kafedrası jamoasi ishtirok etdi. Darslikni yozishda mualliflar kafedraning ish tajribalari hamda mustaqillik davrlarida futbol sohasida o'tkazilgan ilmiy tadqiqot ma'lumotlaridan samarali foydalanganlar.

Darslikda futbolda o'yin texnika va taktikasi, futbolchilarning jismoniy tayyorgarligi, ularning musobaqa faoliyati jarayonini pedagogik nazoratini amalga oshirish hamda ta'lim va mashg'ulot uslubiyati bo'yicha asosiy savollar ko'rib chiqilgan. har bir bob yakunida nazorat savollari taqdim etilgan.

ISBN 978-9943-10-597-3

© «ITA-PRESS»

SO'Z BOSHI

Bugungi kunda "Futbol nazariyasi va uslubiyati" darsligini yaratish zaruriyati tug'ildi va unda O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi yillarida qo'lga kiritilgan hozirgi zamon ilmiy tadqiqotlariga doir ma'lumotlar o'z aksini topdi.

Darslik jismoniy tarbiya institutlarining futbolga ixtisoslashayotgan talaba-lari uchun mo'ljallangan bo'lib, u mazkur fan bo'yicha mutaxassislar tayyorlash dasturiga muvofiq holda tuzilgan.

Darslikning mazmuni futbol bo'yicha murabbiy-o'qituvchilar tayyorlash dusturi talablariga mos ravishda bayon etiladi hamda talabalarning futbolni o'rgatish nazariyasi va usuliyatini, futbolning texnika va taktika nazariyasini o'zlashtirish, mustaqil ishlash uchun zarur bo'lgan bilimlar hamda kasbiy-pedagogik ko'nikmalarni egallashini nazarda tutadi. Ayniqsa, issiq iqlim sharoitida futbolchilarning mashg'ulotlarini rejalashtirish va pedagogik nazorat masalasiga alohida o'rin ajratilgan.

Darslikni tayyorlashda pedagogika fanlari nomzodi Sh.U. Abidov (1-bob), pedagogika fanlari nomzodi, professor R.A. Akramov (2, 12-boblar), pedagogika fanlari nomzodi, professor R.I. Nurimov (3, 7, 10, 13-boblar), pedagogika fanlari doktori, professor I.A. Koshbaxtiyev (4-bob), pedagogika fanlari nomzodi, professor A.I. Talibdjanov (5-bob), pedagogika fanlari nomzodi, dotsent Z.R. Nurimov (6, 11-boblar), pedagogika fanlari nomzodi, dotsent Sh.T. Iseyev (8-bob), pedagogika fanlari nomzodi, dotsent O.A. Qurbonov (13-bob), katta o'qituvchi S.R. Davletmuratov (9, 10, 11-bob)lar ishtirok etdilar.

Darslik ustida ishlashda mualliflar O'zbekiston Davlat jismoniy tarbiya instituti futbol nazariyasi va uslubiyati kafedrası ish tajribasidan, shuningdek, keyingi 10 yil davomidagi tadqiqot materiallaridan foydalanganlar.

Darslik materiallari O'zbekiston Futbol federatsiyasi ekspert komissiyasi hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi o'quv-uslubiy komissiyasi tomonidan ko'rib chiqilgan va nashrga tavsiya etilgan.

Darslik bo'yicha barcha e'tiroz va istaklaringizni quyidagi manzilga yuborishingizni so'raymiz: 100052, Toshkent shahri, Oqqo'rg'on ko'chasi, 2-uy, O'zDJTI.

I BOB. FUTBOL O'YININING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI

Futbol eng qadimiy o'yinlardan biridir. Inglizlarning e'tirof etishlaricha, oyoq bilan to'p o'ynash Britan orollarida IX asrdayoq juda mashhur bo'lgan.

1863 yil 26 oktabrda Londonda Angliya futbol uyushmasining tashkil etilishi paytida bu o'yinning 13 moddadan iborat bo'lgan ilk rasmiy qoidalari tasdiqlangan. Keyinchalik bu qoidalar boshqa barcha milliy uyushmalar uchun futbol o'yinining asosi bo'lib qoldi.

Futbol o'yinining ilk qoidalarida belgilanishicha, maydon uzunligi 200 yard (183 metr) dan, kengligi 100 yard (91 metr) dan oshiq bo'lmasligi kerak.

Darvozalar ikki ustundan iborat bo'lib, ular orasida to'sin bo'lmagan va ustunlar orasidagi masofa 8 yard (7,32 m) bo'lgan. 1866 yilda balandlikni cheklash uchun ustunlar orasiga arqon tortib qo'yilgan. Yana 10 yil o'tib, bu arqonni yog'och to'singa almashtirishgan.

Darvozabonning qo'l bilan o'ynashga haqqi yo'q edi. 1871 yilda o'ng qo'l bilan o'ynashga ruxsat berilgan, u ham bo'lsa faqat darvoza maydoni ichida. Darvozabonning jarima maydoni ichida ham qo'l bilan o'ynash huquqini qo'lga kiritishi uchun 30 yildan ko'proq vaqt kerak bo'ldi (1902).

Uzoq vaqt mobaynida na jarima to'pi, na 11 metrlik zarba bo'lgan. Qoidabuzarlik uchun erkin zarbalar bilan chegaralanib qolinaverardi. Nihoyat, 1891 yil eng qat'iy jazolardan biri – 11 metrlik zarba kiritildi, uni inglizcha so'z bilan "penalti" deb ataydilar.

Futbol shakllanayotgan davrlarda jamoa sardorlari o'yin qoidalariga rioya qilinishini kuzatib turardilar. Futbol maydonida hakam 1880 yilda paydo bo'ldi, 1 yildan so'ng esa hakam ikkita yordamchisi bilan maydonga chiqa boshladi. Hushtak 1878 yilda kiritildi, bunga qadar hakam to'xtatish yoki o'yinni qayta boshlash uchun ovozdand yoki qo'l harakatlaridan foydalanardi. O'sha yillarda barcha milliy futbol uyushmalari uchun qoidalar bir xil yoki majburiy bo'lmagan. Har bir uyushma o'z xohishiga ko'ra bu qoidalarga turli o'zgartirishlar kiritishi mumkin edi. Bu vaziyat xalqaro uchrashuvlar o'tkazish yoki xalqaro musoba-qalar tashkil etishda qiyinchiliklar tug'dirardi.

1882 yili to'p mustaqil futbol ittifoqlari, ya'ni Angliya, Shotlandiya, Uels va Irlandiya ittifoqlarining birlashuvi bo'lib o'tdi. Bunda yagona qoidalar qabul qilindi va futbol qoidalarida u yoki bu o'zgarishlarni amalga oshirish huquqiga ega bo'lgan xalqaro Kengash tasdiqlandi.